Ann. V. | Num. III.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

BIS IN MENSE PRODIT

Pretium annuae subnotationis, *ante solvendum,* est: in Italia Libellarum 10; ubique extra Italiam Lib. 15; M. 12; Sch. 12; Doll. 3; Rubl. 6; Flor. 7½.

Inscriptiones et omne genus indicationes pretio aequissimo referuntur, quod est in extremis commentarii paginis Lib. 0.50 pro *unoquoque centimetro quadrato.*

Cuncta mittantur ad* Aristidem Leonori *equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem

ROMA — Via Alessandrina, 87 — ROMA

Subnotatio fieri potest:

IN RUSSIA	IN ANGLIA	IN CIVITATIBUS FOEDERATIS AMERICAE SEPTEMTR.	IN GERMANIA	IN CANADA
Apud Gebethner et Wolf	Apud Burns and Oates	Apud Fridericum Pustet S. Sedis. Apost et S. Rituum Congr. Typogr.	Apud Fridericum Pustet S. Sedis Apost et S. Rituum Congr. Typogr.	Apud Librairie Granger Frères
VARSAVIAE POLONORUM rakowskie Przedmiescie, 15	LONDON W. 28, Orchard Street.	NEW YORK 52, Barclay Street. — CINCINNATI 436, Main Street.	RATISBONAE in BAVARIA	MONTREAL 1699, Rue Notre-Dame.

RERUM INDEX

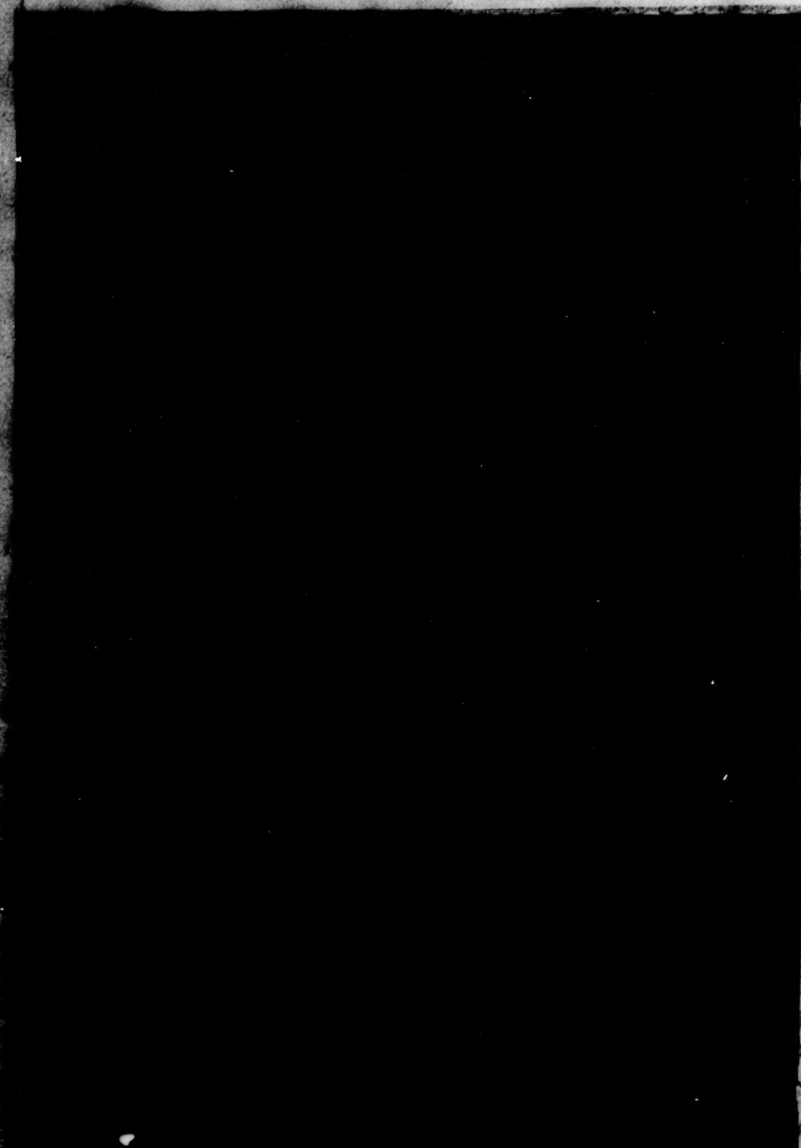
ROMAE

EX OFFICINA *PACIS*, PH. CUGGIANI

35, Via della Pace

MCMII

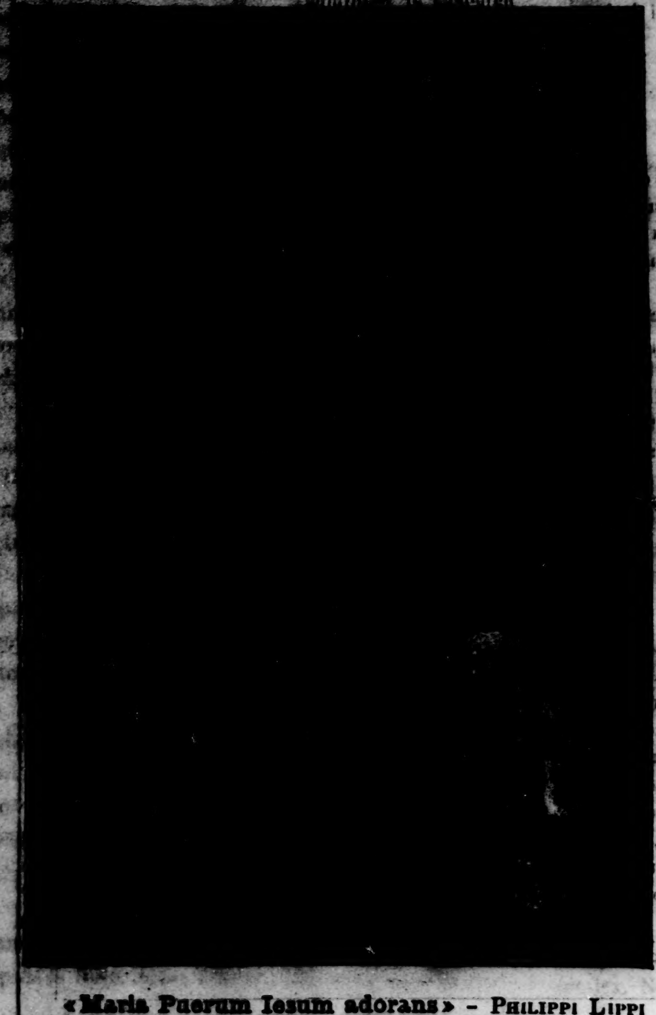
SOCIIS COMMENTARII " VOX URBIS „ PRAEMIA CONSTITUTA IN AN. MCMII

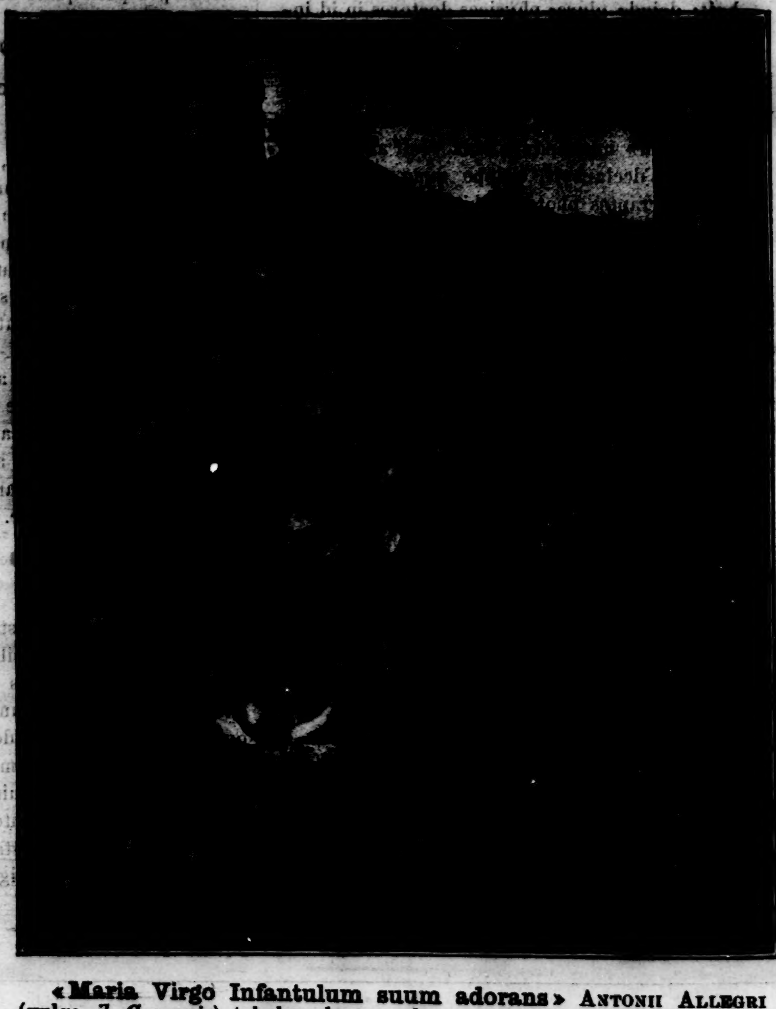
[illegible] Alexandri Philipepi (v. *Botticelli*) tabulam [illegible] expresserunt (metr. 0,30 × 0,40) Fr. Alinari, Florentiae, [illegible] largitur in an. MCMII (Cfr. huius Commentarii [illegible]

« Madonnina » Ruperti Ferruzzi tabula, quam « photocromice » expresserunt (metr. 0,30 × 0,40) Fr. Alinari, Florentiae, et *Vox Urbis* sociis dono largitur in an. MCMII. (Cfr. huius Commentarii operculum pag. 2).

« Maria Puerum Iesum adorans » - Philippi Lippi tabulam hanc « photocromice » expresserunt (metr. 0,30 × 0,40) Fr. Alinari, Florentiae, et *Vox Urbis* sociis dono largitur in an. MCMII. (Cfr. huius commentarii operculum pag. 2).

« Maria Virgo Infantulum suum adorans » Antonii Allegri (vulgo *il Correggio*) tabulam hanc « photocromice » expresserunt (metr. 0,30 × 0,40) Fr. Alinari, Florentiae, et *Vox Urbis* socii dono largitur in an. MCMII. (Cfr. huius commentarii operculum pag. 2).

Ann. V. ROMAE, Kal. Februariis M CMII. Num. III.

VOX URBIS

DE LITTERIS ET BONIS ARTIBUS COMMENTARIUS

PRETIUM SUBNOTATIONIS:
In Italia: Lib. 10 — Ubique extra Italiam:
Lib. 15, M. 12, Sch. 12, Doll. 3, Rubl. 6, Flor. 7 ½.

BIS IN MENSE PRODIT

POSSESSOR ET ADMINISTRATOR:
ARISTIDES LEONORI, eques.
ROMAE - Via Alessandrina, 87.

LAUDABILE DE OECONOMICA RE

EX AMERICIS EXEMPLUM.

Accepimus, neque edimus inviti:

Nostro hoc in commentario, ubi lector assiduus lubenti animo video quaestiones de communi re oeconomica non modo haud negligi, sed saepe saepius agitari, opus praesertim ferente gravi illo auctoritate et nomine doctore Iosepho Toniolo, inter magistros christianae oeconomicae doctrinae apud Italos facile principe, haud credo inopportunum laudabile quidem et fortasse praestantissimum exemplum poni, unde eventus favorabiles sint mansuri ad controversiam componendam, qua aetas nostra vehementer commovetur inter bene nummatos homines et eos qui opus faciunt.

⁂

Coetum dico, qui recens Neo-Eboraci in urbe habitus est inter primores utriusque ordinis cives, iisque convenientibus qui progressui humanae societatis in Americis student, ut provocationis tribunal decerneretur, apud quod, arbitrorum iudicio, discidia ac dissensiones de sociali et oeconomica re omnes tollerentur. Hoc quidem tribunal, quod revera est constitutum, ex populo exque divitum ordine atque opificum constat, pari cuique procuratorum numero, hoc proposito, ut omnia fiant, quae maxime idonea videantur ad industrem pacem promovendam, ad aequas rationes inter dominos atque opifices instituendas, curandum denique ut bonis officiis desertionum consilia sive avertantur, sive praeoccupentur; pace autem turbata, omnis opera atque auxilium adhibeatur ad reducendas res rationesque contractas.

⁂

Mirum quanta omnium studia, partium praesertim, quarum maxime interest, apud Americanos in rem incensa fuerint; quod si affirmari nequit Saturnia regna proxime inde reditura, vel, ob sociale prorsus bellum ablatum, foecunda pace in posterum nos fruituros, non tamen negari posse existimo magnum in aspero quidem itinere factum gradum, dignum profecto quem omnes gentes cognoscant atque imitentur.

I. W.

DE SABBATO APUD "GENTILES" SERVATO. (1)

V.

Ex hucusque probatis quaestio exoritur, undenam Sabbatum cognoverint Gentiles?

Negari quidem non potest, hac in re illos lumine naturae divinaque quondam revelatione ductos esse. Argumenta in promptu habeas.

Poni debet, colendum esse Deum non privato solum et interno, sed publico externoque etiam cultu. Deo Opt. Max. tamquam Summo Bono, ob summam qua valet potentiam, summam bonitatem, iustitiam et sanctitatem, id est ob summam perfectionem, cultum quoque, quem humana conditio praestare potest, summum debemus. Si summum, eccur publice de propria devotione testari aliosque exemplo incitare erubescamus?... Sed quiete etiam homini opus est, idque natura ipsa humana suadere et praecipere, imo cogere videtur. Hoc autem tempus, quod nobis vacat, cultui divino aptissimum est concedendum. Haec nimirum iungenda sunt: cultus divinus et laborum intermissio. Dum enim animus in divinarum rerum magnitudinem iniicere sese intendit, aliis curis incongrue distinetur. Conveniens ergo et aequum est, si quibusdam diebus res istae divinae absolvantur.

Cur autem dies septenarius huic religioni respondeat, ratio est, quod is numerus « perfectus » ac sanctus visus sit. Septem planetae apud veteres numerabantur, quarum e numero cyclus hebdomadicus declarari potest (dies Iovis-Martis-Solis-Veneris-Mercurii-Lunae et Saturni); septem quoque pleiades, septem in facie sensuum instrumenta; per septenarium aetatis mutationes fieri, sive quilibet septimi anni homini climacterici putabantur; ibidem in morbis dies critici septimus, quartus decimus etc., habentur; luna dein septimo quoque die mutat figuram... Nonne videmus quid de « septimanis » ipsa natura praecipiat?

Quae cum ita sint, fatendum erit, ipsos gentiles lumine utique naturae cognovisse, non tantum certos dies cultui divino esse tribuendos, sed etiam ex singulis septimanis seligendos (2).

Opponi tamen potest, peculiares ritus ac caerimonias ignorari a ratione naturali, ideoque ritus sabbati gentilis - si fuerint - non a lumine naturae, sed a mera traditione derivari. Attamen distinctio inter ipsam rem et rei modum ponatur. Si omnibus diebus, imo singulis momentis, Deum colendum diceremus, id certe de naturali praecepto loqueremur. Sed ubi de peculiaribus diebus speciali quoque cultui seligendis sermo est, probari quidem prius ex lumine naturali debet, quisnam sit ille cultus; sed hic multis abstractionibus uti debemus. Facilius igitur concedere possumus, certos et selectos dies divino cultui assignasse paganos non attendentes utrum verus ille esset. Numquid tamen omnes sic irrationabiliter egisse putemus? Potius dicemus rectam hominum rationem, ubi primum sabbatum a Deo praescriptum ex revelatione divina intellexit, debitum quoque et officium suum cognovisse. Prouti etiam in Novo Testamento christiani, cum ex lege Ecclesiae Christi, die dominica, loco veteris sabbati, Deum speciali cultu colendum esse agnovissent, hunc diem festum et sacrum habere coeperunt...

Finem heic pono verbis memorati iam Pauli Doctoris Gentium (1): « Quod notum est Dei, manifestum est in illis, Deus enim manifestavit illis... Quia cum cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt, aut gratias egerunt: sed evanuerunt in cogitationibus suis, et obscuratum est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes stulti facti sunt. Et mutaverunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, et volucris, et quadrupedum et serpentium. Qui commutaverunt veritatem Dei in mendacium: et coluerunt et servierunt creaturae potius quam Creatori, qui est benedictus in saecula... »

Scripsi Rypini, mense Novembri A. MCMI.

STANISLAUS FIGIELSKI.

(1) Cfr. num. sup.

(2) Cfr. IAC. STEBU, *Diss. de Sab. Gent.*, e quo plura huc sunt allata.

(1) *Ep. ad Rom*, c. I, 19-25.

QUOMODO ROMANI ADOLESCENTULI

SCRIPTIS OLIM EXERCERENTUR.

Qua disciplina Romani pueri adolescentulique instituerentur, ab ipsa ineunte pueritia ad firmiorem usque aetatem in commentario nostro declaratum est (2), satisque dictum non reipublicae impendio, sed privatorum cura et pecunia magistros fuisse hinc inde accersitos, qui iuvenes, patritios praesertim, erudirent. Scimus insuper iam a regum tempore missos in Hetruriam adolescentulos Urbis, qui apud sacerdotes et collegia altiore sapientia imbuerentur; quinimo obvium coniectantibus est idem circa oppida Magnae Graeciae, tunc eruditionis omnis ac philosophiae fama inclarescentis, actum fuisse. Scriptor insuper modum secutus est quo, haec omnia pueris, voce magistri potius et memoria, quam libris et scriptoribus, uti mos est nunc atque ratio, tradebantur. At modo mihi

(2) Cfr. an. IV, num XII.

COMMENTARII "VOX URBIS„

SOCIIS ET LECTORIBUS

IN ANNUM MCMII

[illegible]nio iam assueti, diebus hisce [illegible]ntibus quotannis et facta respexi[illegible], et facienda promisimus; illa ut [illegible] nos religiose fidem ser[illegible], haec ut iucundiora sociis nostris pol[illegible]. Nullum quippe mortale opus est, [illegible] perfectum sit [illegible], ipsaque signa Mironis, affabre [illegible] minima limae la[illegible].

[illegible] studio unusquisque annus [illegible] sive [illegible]anda in[illegible], sive nova [illegible] sive penitus exterminanda [illegible] in re magni fuit nobis [illegible] qui vel missis epistolis, vel com[illegible] vel datis elucubratio[illegible] nonnulla emendarunt, [illegible] perfecerunt. Nos autem [illegible] accipiebamus [illegible] morem gerebamus eruditis, quorum [illegible] quasi totidem stellis com[illegible] coruscat, et, audientes dicto [illegible] meliora conantium, in meliora pariter nite[illegible]. Ita coniunctis viribus, factum est ut [illegible]tratibus atque exteris nemo nobis crimen [illegible], quae non [illegible].

[illegible] quae erunt futura perspicimus [illegible] praecipuum quasi [illegible] per quem proximo anno gra[illegible] quidem [illegible] est, [illegible] in metam, non una stor[illegible] neque superbe tenuisse ma[illegible] propositum finem, neque semitas [illegible], contenti exiguo calle, quem [illegible] commentarii exordio inivimus. Cui qui[illegible] spinae, nec sentes defuerunt; sed propositi tenax animus, sed conscientia boni, sed gratia vestra, o socii, sed labor assiduus omnia vicerunt, ita ut quasi e collis apice su[illegible] respicientes, non quidem ab ipso [illegible] commentario, sed ab iis, quae supe[illegible] anni initium signarunt, laetari liceat et fructus uberes, et iucundissimos visu flores percipere una cum laude sapientum.

Enimvero [illegible] iam anno auctus est commentarius figuris, elucubrationibus, nitidioribus litterarum notis; auctus non mediocriter scriptorum numerus, quos inter magno cum gaudio [illegible] viros litterarum fama clarissimos. Accessit scriptorum centuria, quibus calidus iuventa sanguis fervet, et spes arridet, et est [illegible] boni voluntas. Iamque hisce

sunt fortia bello
Pectora, sunt animi, promptaeque ad fortia vires;

ac tempus erit, quo non inter triarios modo, sed et inter primipilos, ducesque versentur. Igitur spes magna arridet fore ut, hisce adeuntibus, et aliis atque alios allicientibus, messis uberrima crescat, et vetus gloria latinitatis tandem aliquando reviresca t.

Vos autem maxime, adolescentes, illud ne fugiat, in litteris fieri, quod in aedificiis exstruendis quotidie videtis. Non unius opera, non uno lapide illa excitantur, sed coniunctione plurium; hi enim caementa comportant, hi lapides, hi arenas, hi fontem, hi lateres, hi trabes, hi tigillos, dum illi saxa scalpris aptant, illi marmora secant, illi varia obeunt munera ut opus exsurgat ad solaria, ad tecta, ad crepidinem, ad fastigium. Ferat unusquisque vestrum quod potest, qui simul omnes omnia potestis; nam unusquisque suae regionis praestabilia novit, quae, si notarit communicabitque, coalescet opus, et commentarius noster, cui patent omnia litora regionesque omnes orbis terrarum, dominium gentium, quod latina lingua tenet, notitiis undique susceptis, facile praeferet ipso in incessu, et in fronte.

Quae igitur monumenta vel sub dio pateant, vel reperiantur effossa, quae industriis, negotiationibus, commerciis terra marique tententur, quae denique in omni genere usui hominum inventa sint, a singulis vobis expectamus, qui non mediocrem honorem apud omnes eritis adepturi ex restituta latinitate, in quam feliciter incubuistis, pelago ratem primi committentes.

Atque haec pars auxilii est, quod flagitamus. Nam, si quid gratiae apud socios ac lectores labores nostri meruerunt, illud etiam vehementer petimus, ut qui nomina commentario dederunt, non ipsi modo in proposito constent, sed suos inter amicos sociorum numerum quaerant. Impendia quippe enormia sunt, quibus pares non efficimur, nisi societate multorum. His autem largienda futuro anno praemia, eademque more nostro munifica, proposuimus, quae sequuntur.

Compertum est paene omnibus, Florentiae aedificium esse fratrum Alinari proprium, in quo, artificio mirabili «photographica» plurima undique exquisita, exprimuntur. Nos iampridem ab eius officinae dominis libenter concessa usi facultate sumus referendi in imaginibus Commentarii quotquot ex opificio eorum tabulae placuissent; qua quidem potestate intra urbanitatem et non sine magna lectorum delectatione hactenus usi sumus. Hi autem Alinari fratres, qui tanta felicitate eiusmodi industria potiti sunt, per eamque, parta sibi singulari scientia lucis, egregiam sui nominis famam undique gentium divulgarunt, experimentis plurimis patientissime adhibitis, tandem aliquando id sunt consecuti, quod fere maximum in re videbatur, quomodo tabulis, imaginibus, locis, regionibus aptarent colores eosdem, quibus illa aut natura, aut arte essent praedita. Haec, visu sane mirabilia, Florentiae his diebus edidit apta officina, quam A. Pini moderatur, patentque metr. 0,30 × 0,40; quod autem super cetera movet est colorum vis, qua non squallentes apparent imagines, sed clarae, vivae, nitentes quasi e manibus egregii artificis prodierint recentissime. En autem tabularum indicem, quas nostris hisce oculis obstupescentes vidimus, quasque sociis comparaturi sumus:

I. **Pallas Minerva.** — Tabula ALEXANDRI FILIPEPI (vulgo *Botticelli*). Est in regiis aedibus palatii Pitti, Florentiae.

II. **Tabula** titulo **Madonnina auctorem** habens RUPERTUM FERRUZZI. In ostentu Venetiis habito an. MDCCCXCVII celebratum hoc opus emit servatque Ioannes G. A. Leishman.

III. **Maria Virgo Mater cum Divino Filiolo.** — Tabula CAROLI DOLCI, in regiis aedibus uti supra asservata.

IV. **Magdalena.** — Eiusdem DOLCI tabula est in pinacotheca *degli Uffizi*, Florentiae.

V. **Maria Iesum puerum adorans.** Effinxit ANTONIUS ALLEGRI (vulgo *il Correggio*). In eadem pinacotheca.

VI. **Idem argumentum** quod tractavit PHILIPPUS LIPPI. Ibidem.

Habebunt ex his pulcherrimis «photocromiis» unam, prouti elegerint, singuli socii, qui, praeter suam subnotationem, *recto tramite ad Aristidem Leonori equitem, commentarii VOX URBIS possessorem et administratorem, Romam, via Alessandrina, 87,* persolutam missamque, novam subnotationem cum eiusdem pretio miserint. Quot autem erunt subnotatores novi totidem photocromias iuxta optionem accipiet qui ipsos procuravit. Qui vero novos subnotatores miserit duos, hic vel duas, quas maluerit, photocromias eliget, vel tertiam sibi subnotationem nullo pretio.

Proposita haec dona, quae sociis futura grata confidimus, animos addant ad latinitatis causam tuendam, quae optimo cuique est causa humanitatis.

VOX URBIS.

aequoreae navis inveniendae ac perficiendae, qua indeclinabile classibus improvisumque exterminium esset. Nulla fugae via, spes et salutis nulla pugnantibus; moriendum esset absque misericordia, absque auxilio, caeca morte sub undis provocante flammas, incendia miscente fluctibus, ac duplici nece, quasi non sufficeret una, humani generis partem sternente. Quamobrem ferme laetatus sum illa legens, quae mathematico, ut aiunt, more eruditus vir, nuper edidit, ut ostenderet in impossibile eos niti, qui subaequoreas naviculas, prouti sunt nunc, ad excidia moliuntur. Atqui si in adinventionem hanc quis incumberet, ut, ingruente, vel saeviente procella, posset navis in profundo impune demergi tranquillas aquas nactura, per quas tuta procederet, rursum assurrectura in apertum; siquis modum huiusmodi salutarem homini, commerciis, negotiatoribusque reperiret, libenter et plausissem et plauderem; verum teterrimum finem hunc, excidio imbutum, toto corde detestans, unum spero ut, quae posthac in idem tententur, cadant irrita, prouti hactenus irrita ceciderunt.

Quae quidem humana industria iam a saeculo Alexandri Magni aggressa est, siqua monumentis historicis fides, atque profuisse Ukraniae incolis ista scimus, qui Turcas obsidentes classes subaqueis lintribus effugerunt, subeuntes pelagum submersis navigiis, et, sub ipsius classis carinis repentes, in tuto se receperunt. Nullum ausum huiusmodi post haec ad nostros pervenit oculos historiae monumenta scrutantes.

At, decimoseptimo post Christum ineunte saeculo, studium subaequoreae navigationis rursum emicuit, Cornelii cuiusdam Van Drebbel opera, qui navem confecit duodecim capientem proretas, et vectores nonnullos, Tamesisque aquis credidit; talisque fuit in opus, ut ipse Iacobus I rex cymbam ingredi non dubitarit, iterque perfecerit incolumis mediis submersus in fluctibus. Aërem reficiebat, renovabatque in arca illa Van Drebbel usus arcano liquore, qui *gaz*, ut nuncupant, acidum carbonium absorbens, oxigenatum congruumque pulmonum aspirationi restituebat. Quae quum faceret, quasi demens bonis et optimis, quasi daemone iuvante usus et socio ceteris civibus videbatur, atque hac ustus infamiae nota obiit, secum tacitus trahens in tumulum secreta pulcherrima, quae non modo navi subaequoreae redderent idoneum aërem, sed vel nosocomiis, vel templis, vel aulis, denique ubique frequentia populi concluditur, ubique somnus capitur maxime saluti hominum prospexissent, atque prospicerent adhuc. Anno MDCLIII Francus quidam Amstelodamii phaselum aedificavit duo et viginti metra longum, qui velox, quantum sat erat, abibat sub undis, et gubernatori absque labore parens, et, quod placeret huic, iter arripiens. Sed phaseli huius notitia nulla superest; atque incertum est utrum abiens demersus sit, vel invidiae cesserit. Hunc pariter arcanum ambiebat. Aestuante bello Americano contra Anglos, quo libertas Americanae gentis asserta est, David Bushnell scaphum imperatori Parsons obtulit, cui « Testudo Americana » postea nomen, ut ad subvertendam Anglorum classem, prope insulam Staten morantem, illo uteretur. Hic vero scaphus unum tantummodo capiebat hominem, et dimidia hora versabatur sub mari; postea necessitati renovandi aëris obtemperaturus assurgebat in aequum, expellens aquas antea in carina receptas ut submergeretur. Rota in imo posita, brachioque adacta procedebat navicula.

Quapropter cum optimam ad rem videretur, anno MDCCLXXVII plures inde scaphi exstructi fuerunt, qui tamen exspectationi haud fuere pares; neque Anglica classis ad Delaware istis, prouti spes erat, attrita est. Mox anno MDCCXCVII qui Fulton Rupertus vapore primus naves actas pelago commisit, plura profecto rapiens ab iis, quae de Bushnell audierat et viderat, novum lintris genus extruere orsus est. Huic forma instar piscis, et *Nautilum* nuncupavit, pulchraque dedit experimenta in mari proximo Rouen, Havre, Brest. Tres ibi, aut quatuor proretae tantummodo; plicatili malo velisque utebatur, quibus supra mare uteretur erectis, et submerso minime obstarent et obessent. Compresso aëre in cupriis pilis äer reficiebatur ad respirandum, ac talis erat totius aedificii summa, ut posset contrahi, et fieri angustius, atque inde submergi. Hac usus machina ostendit quae inde fieri possent: quippe quia plerasque carinas excidio excidit subter means, vimque ignitae pulveris lignis apponens, ac postea incendens, magnum quid attigisse iure credebat. Sed Gallorum Respublica, fatis obcaecantibus, neque auxilio, neque benevolentia prosequuta est Rupertum, qui victoriae omnes numeros ultro offerebat, novoque phaselo exstructo, qui octo sufficeret classiariis, ac triginta diebus aequos commeatus deferret, et ad trigesimum usque submersionis metrum perveniret, supremam attigisse hac in re metam videbatur.

At adversa omnia experiens a conamine quovis recessit, dum Coessinii fratres, Napoleone I° animos addente, immo excitante, in idem, et quidem perfectius antea factis, conati sunt; neque res alio cecidit; at nimia difficultate singula movebantur; hinc opus omne relictum est. Anglicus centurio quid simile inivit, quo tamen sex metra tantummodo, non altius descendebat in fluctibus. At opibus deficientibus, angustia pecuniae res omnis infecta. Haec autem inter Iohnson quidam, qui merces vectigali publico notatas clam inducere solebat, et reipublicae aerarium tributo sua fraude privabat, novam huiusmodi naviculam molitus est, qua custodes riparum ac littorum falleret, et occultus abiret. Et quae speraverat assecutus, magna meditans rem Anglicis ducibus, qui mari praeerant, aperuit, experimentaque plura suo scaphulo obtulit, quae omnia, quippe lignea eius machina quot affabre in Fultonio et Bushnell divisa erant, una in se congregabat, optime coeptis respondere visa sunt. Quidni? Napoleonem ipsum, in insula Sanctae Helenae captivum et exsulem, eripere et liberare moliebatur; sed in ausu ipso, et dum omnia parantur ad fugam, Napoleon mortuus est. Anno MDCCCXXX Gallus in eadem incubuit Montgery Gallicae addictus classi, suoque lintri nomen fecit *Invisibile;* anno MDCCCXLIV Sayerne in *Hydrostatum*, ita vocare placuit, anno MDCCCLIII Nasunyt in *Mortier-Flottant* haud aliter ac Montgery incubuerunt. Non tamen assequuti sunt quae fuerant in votis. Hinc, saeviente Chersoneso in Taurica bello, Scott-Russel navigium molitum est; rursusque in eadem mathematicus vir Villeroi conatus est, dum illud immane furiat bellum inter foederatas Americae civitates, cui a secessione nomen. Verumtamen scaphus a Villeroi confectus destruendae navi par erat impetu, et igne subaequoreo, at illud enorme, quippe experientia testimonium perhibuit, una cum excisa navi aeternum concidere in profunda raptum, caede eorum qui intus erant.

Post haec ecquis classiarius sese voluntariae morti inglorium daret? Nec tamen animo cessere homines pertinacissimi; qui duobus phaselis *Alexandrowski* et *Bieralski* tenere eadem in Russia conati sunt. Sed haud arrisit fortuna conantibus. Bourgeois anno MDCCCLXIII quid simile in *Plongeur* edidit, idem Hallet in *Nautilo*, idem Halstear in *Cete intelligente*, idem Holland in *Submarino*. At minime hae naves habitae sunt pares pollicitis. Nordenfelt, Anglus, dicitur plurima consequutus; attamen ex hoc ipso, quod Anglica respublica locum huic in classe non fecerit, facile indicium venit. Anno MDCCCLXXXIV Niceae expositus fuit *Neptunus* a mathematico nostro Toselli exstructus, qui quidem compar naturae arcanis in mari scrutandis, impar bellando erat. Waddington Americanus, electride movente usus, lintrem bellicum subaequoreum molitus est primus, cui forma coni instar duplicis, qui latus in medio metris duobus, longus hinc et inde metris quinque cum dimidio, integram undecim metrorum longitudinem praeferebat. Huic celeritas quae duodecim chilometra quavis hora aequaret, octo autem horis sub pelago impune maneret. Post hunc mathematicus Campbell-Ash *Nautilo* suo, Gustavus Zedé *Gimnoto*, utrisque electride agente abituris, manum difficillimae rei imposuere. Neque melius obtigit *Peral* hispano, *Goubet* gallico penitus ex aere confecto, *Gustavo Zedé*. *Delphinus*, quem Pullinus, inspector, seu Censor navalium rerum, edidit, optima visus est polliceri in Ligustico sinu, sicuti *Gustavus Zedé* tum ad Aiaccium, multis tamen, quibus peccaverat, emendatus, tum ad litora Salius d'Hyeres.

Res omnis itaque in hoc est, ut omnia optima promissa sint, prouti olim; siquid experimentis tentetur, et hoc iuxta promissa et exspectata videatur, nihilotamen secius in ipsa re sunt, quae penitus iter abrumpant. Atque illud in primis quod facillime subvertitur navis; quapropter converso scapho carina in solarium, solarium in pavimenta convertatur; quanta cum sorte navis et hominum rerumque inclusarum quisque videt. Iam quid si circuitio haec in praecipiti itinere praeceps fieret? Insuper ubi mare pacatum non sit, impossibilitas perspiciendi. Denique deest actio peculiaris in re bellica.

At ponamus haec omnia prospere obtinenda; non erunt adversi lintres? Caeca ergone sub pelago pugna ibit? At prudens futuri temporis Anglia iam experimentis probat quid poterit pila in eos, quid torpedo subaquea, quid « melinites » ac « dinamites » inclusae in ferrea enormi pila et repentino impetu fulminantes in hosce lintres, quibus fragilitas est adversus illas marini Martis immanes machinas et instrumenta exterminii. Hinc, nisi prius hi subaquei lintres velocitatem superioribus parem loricatis navibus, stabilitatem, qua perma-

perscrutari liceat si quid in scholis illis tribueretur scribendum, et qua iuvenes Minerva uterentur, ut scripto non minus quam ore callerent, in quibus non infitior a clarissimo viro Iulio Martha, qui rem nuper tractavit (1), me haud parum auxilii accepisse.

Circa illa tempora, quae ante Augustos fuerunt, illud in primis elucet, Cornelio teste, apud divites, qui magnam servorum copiam haberent, in more fuisse domi magistros habere plures, quorum esset munus indolem natorum puerilem perspicere, et quos ingenio praeditos reperissent, eos exercere studiis atque expolire, ut haberentur inde « actores » optimi, queis suprema rerum cura concrederetur, « anagnostae » scitissimi, quorum esset lectionem coenae [illegible] adhibere, qui et « lectores » appellati sunt; « notarii » optimi, qui pronuntiata a domino, praesertim si erudito, scriptis crederent [illegible]; cuius generis habere apud se [illegible] Plinius ille se[illegible], de quo Plinius iunior in lib. III, ep. V mentionem facit; neque alium credo ab hoc fuisse Ciceroni Tironem. Quid si addamus eos, quos Cornelius in vita Pomponii Attici nuncupat « pueros litteratissimos », et « librarios »? Atqui hi in bibliothecis herilibus versabantur, auctorum clarissimorum, [illegible] libros transcribebant, quos aut venales facerent [illegible] ditarent, aut, aliunde [illegible], in loculis, armariis, plu[illegible] bibliothecae reponerent. Hi servi autem, optimis hisce studiis imbuti, maximi [illegible], maximi vendebantur, atque illi, qui mercaturam de servis faciebant, in[illegible] habere, huiusmodi erudire; quos [illegible] et locatitios dabant quotidiano praescripto, vel annuo pretio; erantque inter eos, qui mathematici, qui architecti, qui litteras tum graecas, tum latinas, ceterasque artes egregie [illegible].

Atqui ut eo redeamus unde digressi sumus, operae pretium est notare apud Atticum servos huiusce fuisse inemptos, sed industria domini [illegible] studia, disciplinas, artes, quot me[illegible] domi [illegible] domi eruditos, ac [illegible] in illa Pomponiana domo magistros fuisse, qui suam iuxta mentem, voluntatem, indolem quemque docerent. Haec autem sunt Cornelii verba, graviora fortassis quam videantur (§. 13): « Neque vero minus ille (Atticus) vir, bonus paterfamilias habitus est, quam civis... Usus est familia, si utilitate iudicandum est, optima; si forma, vix mediocri. Namque in ea erant pueri litteratissimi, anagnostae optimi, et plurimi librarii, ut ne pedissequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulchre facere posset. Pari modo artifices ceteri, quos cultus domesticus desiderat, apprime boni. Neque tamen horum quemquam, nisi domi natum, domique factum habuit. Quod est signum non solum continentiae, sed etiam diligentiae ».

Atqui neque pictores, neque statuarios ceterosque artifices, neque litteratissimos pueros illos, neque librarios, neque mathematicos, neque architectos, et quotquot volueris, efficere tantummodo voce potueris, si scripta excludas. A pueritia igitur iis incumbendum erat in scripta, exercendaeque manus erant in figuris, in coloribus, in lineis, in litteris, in numeris et rationibus numerorum, denique in cultu sermonis graeci et latini, si opera summorum virorum sine mendis voluissent transcribere. Quin etiam familiarius utendum erat Minerva utraque, uti recentior talis esset transcriptor, qui incuria illapsas, aut ignorantia transcriptoris inductas maculas posset avertere atque amovere.

(1) Cfr. comm., cui titulus *Revue des cours et conférences*, die XIV mens. Nov. an. MCMI.

Neque credat quis nos haec suspicari; iure dicimus qui Ciceronem audimus dicentem: « Stilus dicendi optimus effector et magister »; itemque Augustinum illum excelsum verba Tullii clarius ostendentem: « Circulus et calamus fecerunt me doctorem ». Multa a Cicerone habemus, in his quae supersunt, in libro *de Oratore* praesertim; plura a Varrone haberemus nisi, qui de re, aut potius rei proximi, libri periissent; plurima a Quintiliano denique, cuius integrum ad manus nostras pervenit opus.

Qui ergo puer a fabellis nutriciarum ad ludum puerorum transibat, exercebatur narratiunculis, plerumque Aesopianis, quas ipse memoriae, amplificante rem praeceptore Orbilio illo plagoso, mandabat. Quae audiverat a magistro cogebatur iterare, et siqua omisisset, siqua obscuris involvisset, praeceptor emendabat, in memoriam revocabat, addebat, ea denique omnia curabat, quae possent puero prodesse. Post haec scribendi copia fiebat. Optimus autem ille praedicabatur, et uberrimae spei, qui magistri vestigiis melius, fideliusque haesisset. Inde gradus ad laborem, qui « versus solvere » dicebatur. Erant in promptu, praeceptore dictante, seu praescribente in atra tabella, modo epigramma integrum, modo selecta quaedam ex excellenti poeta carmina; puta, seu regia solis ab Ovidio, seu procellae descriptio ex Vergilio, aut a Lucano, seu molitae Tydaeo insidiae e Statio, et similia, ni et lepida illa Horatiana de muribus urbano et rustico. Omnis labor, et omne opus in eo erat, ut verba, a poetico numero dimota, in solutum sermonem reducerentur, ne uno quidem omisso, vel immutato. Quod quidem aures tenellas ad oratorium numerum tenendum in soluta oratione aptabat, cum turpe Romanis oratoribus esset obsequi et gerere poetis coram populo gravissimo et sapientissimo Senatu morem, quibus non lenocinia, et blanditiae Musarum, sed ius, fasque, et incrementum romanae rei tantummodo cordi erant.

Hisce scripto exercitationibus absolutis, mox altera, atque haec, meo iudicio, minus improba, et fructuosa magis exercitatio subibat, qua, rhetore Quintiliano teste, mutatis verbis quae poetice scripta erant, interpretanda dabantur, ea tamen lege, ut quae poeta audacius dixisset, cohiberent, quae poeticum olerent sermonem ad oratoriam legem reducerent, et callerent ea distinguere, quae oratorem gravem decerent, ab iis, quae vatis impetus pronuntiasset.

Scribendi gradus ille ultimus erat, in quo datum poeticum argumentum, et carminibus ipsis praescriptum, soluta oratione, proprio Marte, indole ac stilo proprio conficerent. Quod quidem ab Augustino in libro, qui *Confessionum* inscribitur, aut inutile, aut vanum iudicatur, a Cicerone vero in *I° de Oratore* periculorum plenissimum dicitur, namque si ea verba, quae maxime cuiusque rei propria, quaeque essent ornatissima atque optima, occupasset aut Ennius, si ad eius versus se exerceret, aut Gracchus, si eius orationem sibi forte proposuisset, si iisdem verbis uteretur, nihil prodesset; si aliis, etiam obesset, cum minus idoneis uti consuesceret. Erat scribendi autem et alius modus, de quo ita Cicero confitetur: « Postea mihi placuit, eoque sum usus adolescens, ut summorum oratorum Graecas orationes explicarem; quibus lectis hoc assequebar ut cum ea, quae legerem graece, latine redderem, non solum optimis verbis uterer, et tamen usitatis, sed etiam exprimerem quaedam verba imitando, quae nova nostris essent, dummodo essent idonea ». Haec ille qui paullo antea dixerat »: Ipsa collocatio, conformatioque verborum perficitur in scribendo non poetico, sed oratorio quodam numero et modo. Haec sunt, quae clamores et admirationes in bonis oratoribus efficiunt; neque ea quisquam, nisi diu multumque scriptitarit, etiamsi vehementissime se in his subitis dictionibus exercuerit, consequetur ».

Quod si de exercitationibus illis, quae propositam circa sententiam fiunt, mentionem facere velimus, eas quidem scriptis fieri concedo, sed illa in χρεία exercitatio pueros decet, non adolescentulos; optima vero illis est, quia assuetos facit ad immutandas propositiones, ad subiiciendas aequipollentes, et puerum erigit ad linguae in ipsa interpretatione dominium. De quibus agens Quintilianus ait: « In his declinatio per eosdem ducitur casus ». Diomedes autem, aut siquis est auctor libri de exercitatione chriarum, exemplum affert, cui ego aliud facilius subdo. Si diceres Romulum fuisse conditorem Urbis, idque peteres per singulos casus enunciatum, facillime, immutatis propositionis verbis et vel nomine aliquo, posses ita conscribere: Romulus fuit Urbis conditor. – Romuli fuit Urbem condere. – Romulo datum est Urbem condere. – Romulum Urbis conditorem fuisse scimus. – Romule, fuisti Urbis conditor. – A Romulo Urbs condita fuit ».

Hac ipse ego qui scribo industria saepe sum usus in erudiendis pueris tum ut, siquid difficile verbo aut nomine in italica phrasi vel periodo esset, ad obviam pronamque latinam interpretationem adducerent; tum ut exercitationibus hac declinationes nominum et coniugationes verborum daret angustia temporis (nam vexatio dat intellectum); tum denique ne difficili aliqua obiecta interpretanda periodo terrerentur, assueti callidae conversioni propositionis datae in aequipollentem. Sed, ubi te amoveris ab hac exercitatione chriarum, seu sententiarum, exercitationem grammaticalem oretenus, non scripto, potius faciendam puto, et nihil superest, quo celebretur, nisi quod sententia aliqua altius in mente, tot enunciata modis, figatur.

Haec de scriptis exercitationibus, quibus Romani adolescentuli, in ludo utebantur.

SENIOR.

SUBAQUEI LINTRES

ME animo mitem atque iniurias et maleficia bellorum valde abhorrentem, tot inter tristia et aspera, in quibus vivimus, non mediocriter conatus angebant atque molimina sub-

Imperante Honorio integra omnia adhuc exstabant; et, si historicis adhibenda fides, ipsius Honorii primum consilium fuit de convertendo, aut saltem de fruendo aedificio ad Urbis defensionem, barbarosque arcendos. Hinc restaurans Aureliana moenia muros addidit monumento, quos ad Tibrim usque produxit. Octavo post Christum saeculo funebres de Lucio Aelio Aurelio Commodo, qui Pertinace Augusto iubente ibi sepultus fuerat, de Lucio Aelio Caesare Hadriani Aug. adoptivo filio, de Antonino Pio, de Faustina priore, de Marco Aurelio Fulvo Antonino Antonini Aug. F., de Aurelia Fadilla eodem ab Aug. nata, de Marco Aurelio, de Tito Aelio Aurelio, de Domitia Faustina inscriptiones adhuc legebantur. At iam quanta passa erat pulcherrima moles!... Quae primum Hadriani Mausoleum, sepulcrum, monumentum, templum nuncupata, mox gothico aestuante bello, barbaris invadentibus, depopulantibus, furiantibus, Castrum Theodorici (an. CDLXXXIII–LXCIII) appellari caepta est, simulacris, ornamentis in aggredientes hostes ab excelso proiectis. Tum columnae ablatae sunt, quibus S. Pauli Basilica exornaretur.

Consul Crescentius arce illa potitus, affectans tyrannidem, a suo nomine arcem dixit, diuque nomine hoc nota fuit, usque dum ab Othone III° Augusto inde expulsus est. In potestatem Romani Senatus reverterat, a quo Pontifices acceperunt, et Pontificium castellum dici caepit, Bonifacio IX de Tomacelliis Pontifice (saec. XIV).

Qui hunc sequuti sunt, singuli de munienda arce curare, opera addere, munitiones excitare novas intus et circa, in quibus Alexander VI prae ceteris; cuius insignia marmorea nuperrime vidimus, nescio qua causa, abradi. Quid enim, et cuinam abradere, aut avellere marmora prodest, superstite historia?

Nec praetereundum censeo simulacrum Michaelis Arcangeli in fastigio emicans, quasi gladium vagina reconderet caede diuturna satiatum. Saeviente enim lue, anno DXCV Gregorius ille Magnus Pontifex quum una cum populo supplex procederet effusus et ipse in lacrimas ut resideret flagellum, vidisse dicitur illo in cacumine stantem Angelum, ferrumque reponentem, vocemque audivisse, qua moneretur de placata ira Numinis punientis. Tunc erectum ipso in apice sacellum fuit, vocatumque *Sacellum S. Michaelis Arcangeli inter nubes*. Fatiscente hoc, sacelli loco simulacrum ad perennandam facti memoriam ex marmore erectum fuit, visendum credo adhuc in aedibus ipsis inferioribus, in quas deductum est. Excitaverat hoc opifex, cui a Montelupo nomen. At Benedicto XIV Pontifici optimum visum est aeneum constituere signum, et, opifice Verchaffelt Germanico, rem votumque absolvit.

Nunc autem, quatuordecim post saecula circiter ab iis, quae belli sunt, ad mitiora fata videtur revertere, amotis quippe ab arce, quot sunt, armis nunc ad pugnas excogitatis, museum ibi fiet, in quod obsoleta iam arma congregentur, visitantibus et praeterita scrutantibus iucundissimum promptuarium. Atque haec ubi accidant, prouti speramus, fortasse populo dabitur fruendum rursus illic noctu spectaculum ignium pictorio more coruscantium, qui Romae *Girandola* appellantur. Spectaculum enim aptaverat arcis loco, lineisque adstruxerat Michael Angelus Bonarrotius primum, mox Berninius, plura addens et plura perficiens ex iis, quae reliqua erant, dignum non modo Urbe, sed huius proprium et singulare fecerat. At ex periculo non levi, si abdita in imis ignita vis conflagrasset, flammis hac illac discurrentibus, in montem Pincium spectaculum delatum fuit.

Ceterum habetis, lectores, sub oculis non unum arcis Hadrianae a nobis oblatum prospectum; alter est qualis plus minusve illa fuisse creditur, alter qualis nunc apparet, ineunte sole meridiem, dum ad meridianae horae signum, dato astronomica e specula indicio, illic pyroballista tonat (1); qui denique huius scripti in capite est, arcem ostendit, circa illa luctuosissima tempora, quibus latrociniis, caedibusque, exterminiisque imbutis hispanis aciebus, Pontifice Clemente VII, Imperatore Carolo V, Roma expugnata est, ac simul depopulata, plurimaque optimarum artium prodigia fracta, cremata, abrepta, dispersa fuerunt, a codicibus Vaticanis ad ea, quae in dynastarum domibus asservabantur, nec templis, nec egregiis ullis pepercere simul et crudeles et barbari, ita ut in illis et Alaricus, et Totila et Gensericus revixisse viderentur. Quod nobis quidem suadere videntur semirata moenia utrimque arci adiuncta, in quibus ferrearum pilarum impetus facile est cuique videnti perspicere (1). Utinam ergo Hadrianeae moli sit pax, et, quoniam impossibile est priscam illi reddere dignitatem, ruinarum saltem ignara novarum talis totidem saeculis visura permaneat, qualis nunc veneranda nobis apparet.

G. P.

(1) Photographice expressit Caietanus Senni, comes romanus, qui nobis ultro obtulit.

(1) Deprompsimus ex tabulis monumenta Urbis effingentibus calybe egregie cusis a Marco Sadeler, Pragae. Quas quidem tabulas maximi momenti atque inventu difficiles a clarissimo viro Iosepho Haas equite ultro accepimus, et passim in *Voce Urbis* edemus; iamque munifico adiutori nostro publicas pro meritis gratias tribuimus.

DE MICHAELE VÖRÖSMARTY

POETA HUNGARICO.

Mense supremo saeculi superioris gens Hungarorum diem festum celebravit, cum unum ex poetis suis gratissima memoria prosequèretur, qui procul dubio nominis sui memoriam apud omnes, qui Hungaricam linguam callent et qui vero pulchroque delectantur, immortalitati tradidit.

Michael Vörösmarty, ut verbis doctissimi viri et existimatoris Beöthy utar, non solum unus ex iis poetis est, qui animos legentium fabulis iucundissimis afficiant et nobis calamitatibus obrutis maximo solatio sint (dubium quidem non est, quin hoc in genere quoque in primis sit ille numerandus); verum etiam vitae Hungaricae magister est habendus.

Omnes, qui carmina eius legimus, fabulas spectamus, vitam nostram clarius videmus, officia atque munera altius sentimus, magis amamus nostrates, et nobis hoc modo ab illo institutis gaudium iucundissimum idque honestum nascitur.

Leges et praecepta, caritatem et iustitiam, absolutionem et perfectionem quanta imaginum permoventium et concutientium abundantia depinxit!

Animos legentium in societatem bonorum, afflictorum et optimatum trahit. Amorem erga parentes semper et ubique, cum in angustiis

neant, nec circumvolvantur, denique potentiam perspiciendi assequutae sint, eorum usus in bello quovis aut exiguus, aut periculorum plenus, aut fere nullus.

Scio,

Gens humana ruit per vetitum nefas!

et quidem:

Nitimur in vetitum;

at ego hoc mihi sperabo, subaqueas lintres futuras, immo naves, navigia; at quae commerciis, et securitati hominum, excidiis autem atque exterminiis minime serviant.

H. DE VECCHI PIERALICE.

HORAE SUBSECIVAE

Quadragesimali tempore adventante, ad rempublicam gallinaceam de Bacchanalium exitu consolatio.

Pone graves nimium gens gallinacea curas,
Et longo squallens dum regnant orgia luctu,
Tolle animos, meliora manent te fata, tibique
Post varios casus, rerum novus incipit ordo.
Tempus adest felix, quo pace fruare sequestra,
Queis tuas liceat tandem reparare ruinas.
Pax aeterna; nulli posthac violanda tyranno
Pax regni tranquilla tui: sat sanguinis haustum,
Indomitaeque gulae nimia sat caede libatum.
Proh quot funestae nuper, quot stragis acervos
Edidit in pingui coquus omnis ubique culina!
Quis tristes avium casus, quis funera fando
Temperet a lacrimis? Mortis genus omne cruentae
Gens miseranda tulit, caeco data praeda furori.
Pars alios inter latices undantis aheni
In poenas elementa, licet contraria, sensit
Coniurasse suas; et magno fluctuat aestu.
Pars infixa veru lento torquetur ab igne,
Crudeli circum acta manu; pars ignibus ardet
Subiectis, unctaque ardens sartagine replet
Ingenti stridore domum; graviora parantur
Supplicia interea miseris, namque arma furentes
Ocyus expediunt, mediaque cadavera mensa
Carnifices epulanda locant, quisque intus adacto
Transadigit ferro costas, et quaerit apertis
Pectoris in latebris quotquot coquus abdidit escas,
Delicias, avidique irritamenta palati.
In nova quisque suo pendet conviva tridenti
Vulnera, discerptosque ferus depascitur artus:
Sedula turba canum circum latratibus instat,
Pabula et immani sibi debita poscit hiatu.
Proiecta horrendum strident sub dentibus ossa,
Eruiturque latens lingua lambente medulla.
Ipsi iam feles errant caenacula circum,
Et saevis lacerant semesos unguibus artus.
Cetera cur memorem? Infandum renovare dolorem
Mens refugit, seriemque ex ordine pandere rerum.
Oh fortunatae volucres! Crudelia Bacchi
Sacra abeunt, moestique dies; iam certa salutis,
Iam spes pacis adest; festivos incipe cantus,
Vivis adhuc tanta quaecumque ex clade superstes.
Iam bello turbentur aquae, Neptunia regna,
Omnis in occultos pisces desaeviat ira;
Insidiis et fraude potens iam tendit opimam
In praedam piscator, et omnibus irruat armis:
Retibus oceanus iactis agitetur et hamo,
Seu quaecumque solum foecundior alluit unda.
At multos miserata ferant nisi caerula pisces,
Fluminaque, et latis collectae in vallibus undae,
Inque omni facilis saliat nisi gurgite praeda,
Quas tibi (vae miserae!) gens gallinacea clades
Praesagit, delusa fames quae bella minatur?

E. DE AZEVEDO.

MONUMENTA URBIS ROMAE

De mole Hadriani, sive Castro S. Angeli.

QUUM ea sententia sit nobis animo, qua, opportunitate arrepta, praecipua Romanae Urbis tum veteris tum novae monumenta et imagines in commentario exprimamus, et elucubratione debita, quoad sufficiant vires, commemoremus, ab hoc, quod fama conditoris patratisque in ipso rebus ubique gentium innotuit, optime visum est exordiri.

Duo de viginti ferme a saeculis exstans, novos induit usus, novaque per nomina et a constituto longe diversa ferme raptatum, sit venia verbo, mole sua tamen immani idem stat quale fuit, contra quam nec anni nec barbari potuerunt. Praeclara amisit, quibus eminebat, ornamenta, quis neget?; sacrum olim quieti et cineribus hominum aedificium militaribus rumoribus et clangoribus, mortisque ferendae industriis et artibus vovetur; tuendis vivis adhibetur locus, qui mortuis unice fuerat praeparatus, reiectisque atque repudiatis aeneis marmoreisque simulacris mira conflatis arte atque dolatis, aerea tormenta bellica excepit, quibus late in vivos exterminia et clades ingereret.

Sed rem ipsam ab incunabulis videamus.

Hadrianus Imperator Augustus, quo aut nullus, aut vix alius Musarum disciplinas optimas artesque humanas vehementius altiusque sensit, Urbem, finitimasque regiones, Tiburtinas praesertim, monumentis, aedificiis mirabilibus postquam implevit, quibus Romanos ausus delicatissimae Graecorum indoli copulaverat, animum eo advortit, quo veluti vitae suae splendidissimae ingeniique uberrimi atque ad ingenuas artes aptissimi compendium excitaret, idque perpetuum nominis sui mnemosynon esset, ornamentum simul atque incrementum.

Ingens igitur soli spatium iuxta Triumphalem viam in dextro Tiberis litore occupavit ad hortos Domitiae gentis, ibique Parii marmoris rupibus centum et quatuor per metra porrectis, quadrata namque basis, rotundum aedificium imposuit, intus tophaceis molibus ac Tiburtino saxo exstructum, extra multiplici et multicolori marmore varium, quod columnarum duplici ordine ornavit, capitellis omni Pallade decoravit, statuasque addidit iucundas visu, adspectu mirabiles, numeris perfectionis omnimode absolutas atque expolitas. Duplicem hunc ordinem zonis duabus coronavit affabre exsculptis, anconibus, proiecturis, mutulis, echinis, denticulis, triglyphis suo quaeque loco dispositis; omnia ad architecturae praeceptum distribuit, perfecitque; ita quidem, ut, dum per cochlearem scalam in interiori est ascensus ad penetralia, ubi ad summum ventum esset, septuaginta ac tria metra a solo eminentem in collem, cupressis consitum, egressus pateret.

Tunc duplex ille ordo marmoreus columnarum simulacra quamplurima sustentabat aperto caelo spatiantia, atque inter haec et viridescentem collem via erat, qua summo monumenti culmine potiretur invisens. Ibi supremam camerae contignationem aeneam illam pineam, quasi fastigio imposito, assurgere praedicarunt, quae in media platea ante basilicam S. Petri primum posita, deinde in Vaticanum Palatium translata in loco superiore atrii illius *Belvedere* servatur adhuc (1), aeneique pavones, qui una cum pinea eodem in loco nunc sunt, – duo tamen supersunt tantummodo – honorem loco addebant. Hae aves quasi mirabile quoddam conflatum ex aere habentur, nec deest opinio plures fuisse per cancellos in apicibus dispositos, quibus monumenti infima concludebantur. Limini imminebat ingens Hadriani simulacrum, quod effossum, olim loco quippe exciderat, atque a solo erutum in musei Vaticani aedes inductum est, sculptoriae artis opus egregium.

Pontem insuper ad Mausoleum fecerat in Tibri flumine, qui durat adhuc, duobus nunc arcubus auctum (2), praeter hos autem omnia retinens ab antiquo a fundamentis ad viam. At Hadrianus pontem ipsum duabus et quadraginta columnis ditaverat, prouti in quodam numismate me vidisse recordor, perque columnas trabeationem deduxerat, et cuprio contexerat. Pontem a suo nomine Aelium nuncupavit.

(1) Rei ad nostra paene tempora manavit fama, quemadmodum videre est in tabula lectoribus nostris heic exhibita, quae, ex antiquiore imagine deprompta, reddita est in itinerum Urbis descriptione usque ad ultimos annos saec. XVII. Sed neque apud PROCOPIUM, neque apud clariores historicos qui Hadriani sepulcri notitias dedere huius pineae mentio fit, quam medii aevi scriptorum auctoritati innixi plerique nunc ex *Pantheon* deductam credunt. Quin etiam fontem fuisse apparet ex foraminibus in ipsa exstantibus, nisi tamen ad hoc ministerium aptata fuerit in ipso paradiso veteris Vaticanae Basilicae, ut ea pro fontis capite uterentur. Quid, si in ipsa mole Hadrianea rivulos dimitteret iuvandis idoneos cupressis, aeternum iis adverso sole scintillans? Inspectis foraminibus credo posse decerni utrum haec nativa sit, an terebro postea deducta.

(2) Cfr. tab. III.

regiis insignibus ornabantur et sepeliebantur, Albae-Regiae gymnasium Cisterciensium frequentavit; inde se Budapestinum iuris discendi causa contulit.

Opera Vergilii, Horatii, Ovidii et poetarum recentioris aetatis Shakspeare, Goethe et Schiller manu nocturna et diurna versabat, et viginti et tres annos natus carmen heroicum, quod «Fuga Zalani» inscribitur, decem libris undecim mensibus absolvit. Ab omnibus dilectus et a doctissimis viris honoribus cumulatus anno MDCCCLV est mortuus Budapestini, cum sibi monumentum aere perennius exegisset.

Scr. Keszthely.

VINCENTIUS LAKATOS.

VITA FUNCTI VIRI CLARIORES

Ioannes von Bloch, qui Varsaviae Polonorum **decessit, historiae sese commendavit ob studium ardens atque diuturnum, quo pacem inter omnes homines prosecutus est. Oeconomicarum rerum peritissimus plura edidit, eaque magni ponderis, inter quae celebratissimum librum *Bellum futurae aetatis* inscriptum, unde plana fiunt mala e bello mansura posteros, at simul ostenditur belli apparatu, quo Europae nationes nunc instructae sunt, effici non posse ut inter eas bellum in praesens exoriatur. Satis constat huiusmodi operis lectionem ad animum Nicolai III, Russorum Caesaris, ad pacem inflammandum ita valuisse, ut ipse auctor fieret Hagani ad rem conventus.**

Franciscus Xaverius Kraus, christianae antiquitatis magister, natus est Treviris an. MDCCCXL. Athenaei Argentoratensis doctor, inde Friburgum migravit, ubi ad extremum usque vitae suae mansit. Omnia ab eo scripta recensere longum est: antiquitatum christianarum indicem eius rationis, quam Graeci ἐγκύκλιον παιδείαν vocant, unum commemorare satis ducimus. Cum autem magna varietate et copia fuisset in studiis, litteras coluit, easque praeter fines patriae; inde factum est ut Aligherii *Comoediam* in Germanorum sermonem multa cum laude transtulerit.

Philippus Marchetti, regalis lycaei ad musicen Romae rector, artis suae cognitionem subtiliorem cum singulari modestia sociavit. Itaque doctrinam tradere quam exercere maluit: atqui opus illius *Ruy Blas* apud omnes gentes populari aura donatum, cui modos ille fecit, latam ad gloriam viam ipsi aperuerat!

Donatus Maria Dall'Olio, inter Patres Purpuratos cooptatus XI kal. Maias an. MCMI, Beneventi obiit, in dioecesi eius curae commissa iam ab anno MDCCCXCI.

I. F.

ANIMALIA MIRABILITER DEMIGRANTIA. (1)

At si quid concedi posset hisce migrantibus ut viverent, quid concedere possumus cum nunc agatur de migrantibus ut pereant? Esto quod illae atavarum atavae volucres primum demigrarint, ut pascerent in uberioribus tepidioribusque regionibus; esto quod migrantes et ulterius abiturae, quoniam mare erat ubi olim nota et hospita tellus, arbitratae non esse mare sed flumen, sese alis crediderint et migraverint primum, dein opportuna tempestate redierint; esto quod vivae natos de migratione docuerint; quid, quaeso, est quod sint aliae migrationes, e quibus nemo redit retrorsum, quia morte operiuntur euntes, atque idcirco neminem de ineunda migratione monere possunt? Ac tamen migrationes huiusmodi sunt, eaeque nec rarae, nec insolitae; quid si dixero nec incertas, nec ancipites, sed quasi plus minusve certo tempore et, cometarum quasi lege quadam, redeuntes?

Nomina facimus, resque adducimus satis cognitas, quippe in Norvegia accidunt, ubi modo triennio, modo quadriennio, fit agmen rodentium animalium, quae decumanos sorices ferme corporis mole aequant, et proprio locorum nomine vocantur *Lemmingh*. Hi a Scandinavis Alpibus in Atlanticum Oceanum pergunt recto itinere, atque, ubi stetere ad litora maris, ultro natatu aequora tentant. Visne scire multitudinem innumerabilem? Collettus auctor est, qui testatur se anno MDCCCLXVIII quindecim horas integras navigasse in Oceano turba Lemmingh horum undique circumfusus; atqui navis erat velox cursu, neque segnius procedebat in illum natantium populum, e quo nec unus quidem superfuit; nam aut fame, aut defatigatione, aut undarum aestu, aut omnibus hisce simul pereundum singulis fuit. Referamne quod Collettus adstruit dicens haec fieri, quia olim, ubi nunc est Oceanus, illic montes terrarumque tractus fuissent? Fateor Lemmingh uti geographia nimium obsoleta, quae ad minimum sex annorum millibus antiquior sit. Romanes autem retur ista fieri, quia Lemmingh fallit Oceanus; nam hunc nonnisi fluvium, instar eorum, quos peracto itinere tranarunt, esse arbitrantur. Miror et hunc, cui peritura illa agmina opiniones suas crediderunt; agmina inquam ab Alpibus venientia et maris immensi spatium oculis dominantia. Sed alio maturemus.

Cur desperatae hae gentes conferta acie in interitum voluntarium ruunt? Si nimis frequens populus, inter se pugnarent pro esca et cavea. Nihil proeliorum; nemo insequitur. Ergo quae causa viae? Latet. Nec minore arcano obvolvitur causa, qua hae coloniae mortis tertio, vel quarto quoque anno aeternum non redituræ mittantur. Qui enim apponet esse propitiam temperiem caeli et soli copiam generationibus quarto quovis anno, et ideo expelli, hic nubes nubibus infuscabit, cum nihil prae manibus illi sit, quo probet quae loquitur. Atque hoc praesertim assurgit ab iis, quae de papilionibus alias hoc ipso in Commentario dictum est, plura esse quae explicare velimus, nec minora tamen quae explicare nesciamus. Nonne meministis? Multum temporis non defluxit, cum in urbe Topeka, quae non ultimum profecto inter oppida americanae regionis Texas est, tanta fuit repente papilionum, quibus nomen *Anoxia Plexippus*, copia, ut nemini liceret per aperta sub dio versari, ut vaporitrahae et currus quominus procederent prohiberentur; nam sulcos rotarum ita impleverant, ita cumulaverant, ut, iis oppletis, rotae libere vagarentur. Quod pariter paucis ante annis factum est in Nebraska ad Unadillam, ubi dum idem terris contingit, alia agmina in legiones coacta et exercitus atris quasi nubibus et solum opacabant, et caelum diemque simul auferebant ex oculis incolarum, lentoque volatu in meridiem pertinebant. In urbem Lincoln anno 1890, advesperascente die, tot *hidrophili*, coleopterorum genus repente adventarunt, tantoque impetu ferebantur, ut viatores a via prohiberent, et quasi grandinis nimbus in vitra fenestrarum, in facies, in portas irruerent sonanti crepitu, lucemque electridis in vias obruerent. Vieper in Iava insula, in Sumatra, quinimo et apud Celebem, papilionum agmina, qui *Catopsiliae Crocales* nominantur, vidisse refert, radentia ferme solum, et vallium sinus, colliumque ardua aequa semper ala sequentia. Cohors ex hisce, stricta, conferta, non tamen quinque latior metris, talis attamen ut ferme trabes perpetua videretur, apparuit mirabilis visu insigni foeminae De Meuron Wolff in Helveticis: in pago ad Vaud super oppidum Grandson: lente abibat; duas tamen horas in abeundo a meridie in septemtriones consumpsit. Quinimo Ficalbius doctor animadvertit in mari latos huius tractus et spatia cadaveribus papilionum obtecta e specie illa, quae *Vanesia Cardi* appellatur. Atque iis, qui matutini surgunt, interdum contingit exercitus ex hisce respicere, quae a litore volant quasi transmarinas peterent regiones. Devota proculdubio morti acies in fluctibus.

Ecquis igitur, et undenam impetus, quo haec animalia adiguntur? Darwin ipse fatetur minime explicari posse deficientia cibi, necessitate quaerendi alio liberam regionem, et per sexcenta similia, praesertim si horum indoles minime migratoria sit, sed domiseda; quinimo quum neque soleant in societate vivere, nec quaerere societatem.

Est autem et alia migratio mirabilis, et haec locustarum, bruchorum. Num de locustis loquar in Libyphoenica apud Tunesim regione? Idem saepe vaporivehis obiex et impedimentum. Num climaces recenseam? Etiam ex his conflantur exercitus, etiam ex hisce obtegitur via, etiam hisce iter in interitum.

Sed et scimus, in America praesertim formicarum esse migrationes, flagellum regionis ingens, quae multa chilometrorum millia obtegunt abeuntes, vastantes, siccantes omnia, resides, segnioresque incolas, quotquot sint, interfecturae, voraturae, donec aut mare inveniant, aut immensa illa fluenta, quibus, dum tranare tentant, rapiuntur, fluctibusque obruuntur. Howard auctor est in *Insect Life* miriades blattorum pertinaciter certo die obsedisse domum, a qua habitatores expulerunt frustra repugnantes pluribus horis, et exterminium in venientia agmina scopis, everriculis, quibusvis poterant argumentis tentantes. Vincebat multitudo vim, ac foedis advenis prope relinquendum erat hospitium, nisi consilium homines adiuvasset. Hi enim igne, cinere ardenti, prunis obiicem, quasi aggerem, constituerunt. Quis acarum turpem *Glycephagum cursorem* ignorat, cui vita graveolens est in corruptis? Atqui ex hisce immundis agmen Banfleur oppidum ita occupavit, ut stromata, supellectiles, cibos, armaria, parietes, vivosque homines repente prorsus obtexerint. Sulphureae aspergini, sulphureo pulveri, sulphureo fumo in tantum non cessere in quantum vitam ad ultimum amisere.

Possum addere plura; sed ne longior ac molestus sim, heic finis esto.

P. ALEXIS.

(1) Cfr. num. super.

aetatis ingravescentis, tum in summis honoribus atque dignitatibus vitae servandum esse docet.

Cuius amoris illud carmen est testimonium, quod Hungarice « *A szegény asszony könyve* » (i. e. Liber mulieris pauperis) inscribitur, quo nihil iucundius et dulcius cogitari potest, ita ut eum praeter, si nihil aliud scripsisset, immortalitatem tamen consecuturum fuisse omnibus recte existimatoribus Hungaricis est persuasum.

Carmen cui maximam famam debet, simile est Horatianis, gentem suam adhortantibus: *Szózat* inscribitur, et Hungaros ad amorem patriae inflammare contendit. Eiusdem hoc fere est argumentum. In primis poeta alloquitur gentem suam, deinde ei praeter patriam nullum alium locum esse et in patria cum in rebus secundis, tum in adversis vivendum ei esse canit. Ea in patria maiores vexilla libertatis sanguine madentia portavisse et post tot discrimina rerum, post tot discordias et calamitates gentem quidem minorem, sed minime fractam vigere. Itaque orbem terrarum, patriam omnium populorum invocare audet vates qui exclamat: «Calamitates mille annorum aut vitam, aut mortem postulant!» Si autem fortuna tempora meliora genti denegaverit, non est dubium, quin mors magnificentissima eaque lacrimis hominum totius orbis terrarum digna sit futura.

Carmen hoc, quod totam fere historiam gentis Hungariae tot et tanta pericula passae complectitur (quid enim aliud est Hungarorum per mille annos historia, quam continuus ordo calamitatum, quibus eos nunc Orientis, nunc Occidentis varii populi affecerunt?); in linguam Germanicam, Graecam, Latinam, Italicam, quin etiam in Hebraicam versum est.

Quod vero ad carmina epica nostri vatis attinet, omnium maximi momenti est id, quod *Zalán futása* (Fuga Zalani) inscribitur, in quo poeta, quomodo Arpadus dux suis patriam in media Europa paraverit, hexametris auditu dulcissimis iisque omnibus rebus perfectissimis enarrat.

Quo in carmine heroico condendo Vörösmarty eum finem sibi proposuit, ut tempora praeterita bellicae gloriae plena, imaginesque belli ducum civibus ante oculos poneret, ne in rebus adversis suae aetatis animo deficerent, utque patriam multis victoriis et sanguine partam sibi custodirent.

Atqui non solum gentis suae res adversae poetam moerore afficiebant. In Polonos, tot calamitatibus afflictos, propenso animo is erat. Cum enim ea gens fortissima et omnium nationum amore dignissima fortunae cedere coacta esset, nihilque habuisset, quo se consolari posset, Hungaricus poeta eam oppressam sincere condolebat.

Ex hoc quidem amore orta sunt carmina: Exsul *(A hontalan)*, Statua viva *(Az élö szobor)*, Regnum oppressum *(Az elveszett ország)*, Homines *(Az emberek)*, quae omnia non solum dolorem verissimum exprimunt, sed etiam ita scripta sunt, velut si poeta suorum mortem magnificentissimam, de qua supra dictum est, timuisset.

Restat, ut pauca etiam de lingua poetae dicam.

Iuvat hic Mauri Iókay, clarissimi fabularum Romanensium scriptoris, verba referre, cuius fama totum fere orbem terrarum pervasit: «In carminibus eius, — inquit, — lingua Hungarica conscriptis moduli quidam ineunt, iique tam multiplices, tamque varii sunt quemadmodum summa sententia et ratio proposita poematum postulant. In carminibus heroicis autem sonitum cornuum et tubarum, fragorem caeli, clangorem gladiorum poeta imitatur; in minoribus epicis, quae vulgo cantiones vocantur, sermo eius nugis et deliciis redundat, quin etiam plorantium vocibus simillimus apparet: ridet, et in cachinnos effunditur in poematis iocosis, solemniter, ut quoddam oraculum in dramatibus canit».

Vörösmarty poetarum Hungariae facile princeps, natus est an. MDCCC, kal. Decembr. in pago Puszta-Nyék, non longe ab Alba-Regia (Székes-Fehérvár), ubi reges priores Hungarici

---

FABULAE SELECTAE FONTANII

A IOANNE BAPT. GIRAUD LATINE REDDITAE

PASSIM RETRACTATAE A FRANCISCO XAV. REUSS.

XI. Mors et Homo infelix.

Infelix quidam [illegible] diuque rogabat
Mortem, ne nimium sibi tarda foret:
– « O Mors, – clamabat, – mihi quam formosa videris!
Finem, quais [illegible], pone benigna malis ». –
Advolat, officium ut se praestare vocanti,
Mors, [illegible] ferens, [illegible] gementis adit:
– « Proh Deus! – infelix erumpit, – larva quid ista
Ossea deposcit? Foeda, recede procul,
Taedia quae, vix visa, moves inferasque pavorem!
O Mors, ex oculis aufuge dira meis! » –
Maecenas festivus erat: – « Sim debilis, – inquit; –
Sim podager, mancus, vel nisi truncus iners;
Vivere da tantum, mihi vivere prima cupido ». –
Sic est: mortalis vita vel aegra iuvat.

XII. Mors et Lignator.

Ramis heu! gravibus lignator onustus et annis
Ibat, lassa trahens membra, labante gradu.
Pectore anhelanti curvum sudare videres,
Dum proprium repetit, fumida tecta, casam.
Succumbens oneri tandem fractusque labore,
Sic sua, deposito pondere, fata dolet:
– « Ex quo me peperit miserum paupercula mater,
Affulsitne mihi laeta vel una dies?
Nulla quies unquam, quandoque cibaria nulla.
Augent aerumnas uxor alenda mihi,
Nataque iam proles, tum vectigalia, miles,
Creditor Hebraeus, gratuitusque labor ». –
Haec reputans, Mortem vocat ille; subitque vocata
Quaerens a querulo quam sibi poscat opem:
– « Hanc mihi ferre velis, – dixit, – qua ligna resumam
Quae posui; non est unde morêre magis ». –
Mors, aerumnarum finis, tamen aerumnosos
Territat; estque nefas quaerere tardipedem.
Dura pati potius, miseram quam ponere vitam,
Publica naturae vox ea semper erit.

XIII. Homo mediae aetatis.

Aetatis mediae vir, canescente capillo,
Ducendae uxoris sensit adesse diem.
Huic, cum plena foret congestis arca talentis,
Deligere in promptu, quam sibi vellet, erat.
Quaeque placere studet; properare sed ille negabat:
Nam bene sortiri non leve fertur opus.
Ante alias, binae studiosius aere potentem
Certarunt viduae demeruisse procum.
Iunior una quidem; maturior altera, rugas
Fuco nascentes dissimulare sagax.
Dum ludunt geminae ridentque, decentius instant
Comere incomptum compositisse viri.
Quos superesse videt nigros per tempora crines,
Sedula [illegible] depopulatur anus.
Iunior interea canos devastat, obortae
Signa senectutis cum male ferre queat.
Sicque tot albenti velluntur utrinque capilli,
Calvus ut incedat, doctior ille tamen:
– « Egregiae, – dixit, – tonstrices! discite, vestras
Plus prodesse mihi, quam nocuisse, manus.
Abeit hymen, quod ad arbitrium me vivere vestrum
Cogeret, arbitrio iam peremte meo.
Tempora nostra pilis quamquam nudastis, amicae,
Grates, quod stultum me monuistis, ago ».

XIV. Vulpes et Ciconia.

Venerat ad vulpem vicina ciconia; vulpes
Ad coenam retinet comiter aligeram.
Sordidius paulo cum viveret hospes avara,
Plus aequo tenuis mensa rudisque fuit.
In patina pultem vulpes apponit aquosam,
Nil ubi, quod rostro corriperetur, erat;
Interea quadrupes tribus haustibus omnia sorbet.
Sic tamen hunc avis est cautior ulta dolum.
Invitat vulpem, « Veniam – quae dixit –; amicis
Morem laeta meis, vixque rogata, gero ».
Hora subit: conviva memor procurrit ad aedes
Hospitis alatae, quam ter avere iubet;
Laudat rite dapes coctas, sentitque citari
Esuriem, comitem vulpibus assiduam.
Naribus anticipat sectas in frustula carnes,
Quas fore se dignas mota saliva docet.
Spes dulcis delusa tamen: capit amphora coenam
Collo praelongo nata, brevique labro.
Inserit huc facile subtile ciconia rostrum,
At frustra tentat rem labiosa pecus.
Quae, cum linxisset circumque supraque lagenam,
Cogitur heu! vacuo ventre redire domum.
Crure redit lasso, demissis auribus, instar
Vulpis, quae galli calcare victa foret.
Fallere quisquis amas, haec ad te fabula spectat:
Queis cepisti alios, his capiêre dolis.

XV. Puer et ludi Magister.

Admonitus vanos obiurgatoris inepti
Versibus hisce refer, musa iocosa, meis.
Sequanicum dum forte puer nugatur ad amnem,
Labitur in tumidas, iam periturus, aquas.
Adfuit opportuna salix quae, brachia pandens,
Servat, servator cui fuit ante Deus.
Ramo suspensus, puer hac transire magistrum
Cernit, et: – « Ah! pereo, fer mihi – clamat – opem ».
Obvertens vultum, graviori voce magister
Intempestivis hunc onerare probris:
– « Ah! scelus, ah! puerile scelus! – sic ille – videte
Hunc quo praecipitem mens malesana ferat!
Scilicet haec nobis datur instituenda iuventus!
Haecque datur vobis stirps lacrimosa, patres,
Perpetuus quibus heu! animo metus insidet imo,
Ne mala progenies in sua damna ruat».
Sermone exhausto, periturum traxit ab unda.
Plures, quam credas, fabula nostra petit.
Descriptos volui blaterones, magniloquosque
Doctores, criticos denique vipereos.
Horum tergeminum genus, adspirantibus astris,
Undique terrarum pullulat atque viget.
His unum studium, quae res sit cumque gerenda,
Fundere verba, sonos edere rhetoricos.
Ah! prius instanti me subtrahe, amice, periclo;
Sospes cum fuero, disseruisse licet.

(Ad proximum numerum).

PER ORBEM

Iam si daretur somnia persequi, quae inquietam agitant mentem, *Blackeley* navem extemplo conscendere vellem. Ea enim Columbia, ex anglica colonia, solvens iter velaque vento secundo permittens, in Cocos insulae aquas proram convertit, non inde fruges fructusve relatura, non commutatura plane industri manu perfectas supellectiles, vel utensilia laborum, sed recollectura facile, prompte parvoque tempore abditum fluctibus ingentem thesaurum.

Quis nescit quanta sub mobilis undae facie abscondantur auri pondera et gemmarum? Illic olim, praeterit iam saeculum, naves peragrabant ibericae, divitiis onustae tum auri, tum margaritarum, aut adamantium, quae Feros ex Indiis diuturno sudore collecta, opima veluti spolia, ferebant in patriam. Non autem tempestas, aut procella, vel auster haec diripuerunt, sed barbari pyratae, qui, cognita navium vi et pondere, paratisque insidiis, ad oppugnationem exierant, ac brevi omnem abstulere lautissimam sibi praedam. Illis vero vicissim male comparata sunt spolia; nam cum paene littus tenerent insulae, in qua oppidum constituerant, abstulit invidus tumentium undarum furore pater Oceanus, suisque imis in abyssis victor supremus condidit. Mansit inde rei memoria usque ad nostros dies, cum recuperandi thesauri studium expeditionem tandem opportunam instruxit.

⚜

Oh utinam ab iis abstineant Parcae, quae per mensem integrum misera quotidie fere appararunt! Nivales procellae, aëris nimborumque furor ubique; Vindobonae praesertim, cuius cives vastata violento venti pluviaeque impetu sua monumenta domusque non uno in loco viderunt.

Anglos tamen praecipuos hostes fata videntur selegisse sibi; quin etiam hos plectit mala quoque febris, quae pustulis pessimis in facie atque in corpore scatet, plectit et prosiliens ignitae pulveris vis, quae in Cornuvaliensi opificio incensa est, opificesque tres pessima clade oppressit.

⚜

Sed Bosnii opifices fodinis excavandis addicti, *Iupiter* in fodina, quae Bruex prope urbem ostium habebat, latiorem prorsus eludem passi sunt. Dum ligoni dumque bidenti intendunt, extemplo e foveae pariete erumpit per foramen, atque in laborantes maxima vi prosilit aquarum abdita vena, eaque adeo copiosa, ut quasi torrens brevis momentis foveam quaquaversus inundaverit. Illi nesciunt quo fugiant; paulatimque crescente fluctu evadendi impotes merguntur et inter tenebras pereunt.

⚜

Contra iis qui Simplonem montem ad ferreum iter ducendum in Helvetiam fodiunt, licet idem contigerit casus, deflectere tamen datum est aptum per transitum venam: itaque nunc opus suum pergunt firmo pede firmaque manu, proximusque iam tum Italis tum Helvetiis illucescet dies quo per hiantem cuniculum amicas manus conserere dabitur, atque mutua commercia feliciter commutare.

⚜

At omnium naturae virium pessima ac potentissima quae electride paritur latam ruinam patravit.

Terminus statio media ipsa Londinensi in urbe vocatur, quam prope subterraneus et hic protenditur cuniculus, ubi fulguris virtute aguntur vehes civibus refertae semper in cursum. Atqui dum praecipiti fuga vehes illae discurrunt, fluxus electricus inopinata causa et ignota adhuc intermittitur. Haeret abdita vis extemplo atque impetu suo ipso pressa in lignea tegumenta super se obducta flammas immittit voraces. Lignei axes multi iuxta foveae parietes superpositi erant, oleoque illiniti, quos cum corripuere flammae statim absumpsere. Inde fumo et igne totus cuniculus repletur, vehesque implentur omnes per densissimas tenebras. Terrentur viatores, nec qua fugiant horridam mortem iam vident: varias pertentant vias, sunt qui desperantes foramina ut arripiant conantur, quae aërem immittunt; sunt qui ad ostium ipsum foveae properant. Incassum tamen; nam flammae rapidissimae viam impediunt, fumus obcaecat, spiritum adimit, suffocat. Cum tandem, advocatis vigilibus, cohiberi ignis potest, combusta inter ruinas emergunt cadavera septem: ceteri viatores flammarum signa et vulnera horrenda referunt omnes.

Heu felicia itinera! Quae cum consideraveritis, mihi succenseatis si unum potius in mense quam duo hoc anno susceperim vobis referendum?

VIATOR.

LIBRI RECENS DONO ACCEPTI

Can. Dott. Prof. MARCO BELLI. Magia e pregiudizi nelle "Puniche" di Silio Italico. — Neapoli, ex off. Michaelis D'Auria, 1901.

Oredownik jednosci i oswiaty. Pisemko religijne miesieczne ilustrowane. — Ed. Rzym, 1901.

Libri quatuor de imitando Christum auctore THOMA A KEMPIS. Editio nova... cura et sumptibus FERDINANDI PHILIPS geometrae et technici. — Philadelphiae, 1901.

SOCIORUM ANIMADVERSIONES

Hyacintho De Vecchi Pieralice Aemilius Crivelli s. d.

Ne mihi irascare, magister optime, si latinam vocem « Ferrovia » ex italica *Ferrovia* haud teretes meae aures minime patiantur. Cum enim penultima syllaba sit corripienda, pronunciandum est « Ferrŏviă » quod nemo sine risu, ut arbitror, excipere possit. Nonne latine loquentibus irridere videbimur?

Rogatus sententiam, malim adhibere « Viam ductu ferream, viam ferream, viam ferreis axibus munitam, instructam, ferreis limitibus constratam », quam infacetam illam tuam « ferroviam. »

Siquid habes obiiciendum, quo aures meae revalescant, obiice; at si absurdum quidquam propones, iterum insurgam, quamdiu et aures et mens omnino revaluerint. Pancratice vale, neque sane, ut te magnopere amo et, ceu frater, observo et colo.

Asisii.

ANNALES

Americanae seditiones — Sinensis pax — In Arabia metus — Transvaalianae res.

Chilenos inter et Argentinos rata tandem pax, recedentibus his e locis iis, quae iurgii causa fuerant. At dum spondent ubique diarii firmam quietem ac diuturnam inter utramque gentem inde ortam, novimus Chilensium nautarum selectam centuriam iter iam Panamensem versus fretum iniisse in Europam inde profecturam, ut nostris in opificiis bellica navis sua pecunia comparata tormentis commeatuque instruatur.

Interea *Philadelphia* americana navis, maximo reipublicae mandato missa, properat ut legatos Columbianos Lacablas ducat, qui de committendis captivis una cum perduellium principibus statuant. Castro dux cohortem Pena ad urbem habet, Horera imperator prope Las Sampas, Orcix ad Agualdipe iter faciunt, ut suas copias cumulent: ad utrumque locum brevi pugnandum vulgo praenunciant. Aliunde Uribe dux in Santander fines incurrit, atque sunt qui dixerint Bogata ipsa in civitate, seditione commota, Castro praesidem in vincla fuisse coniectum.

Similes exardescunt Paraguay in republica bella civilia, omnisque iam australis America bellorum seditionumve flammis pessumdatur: ad Uchire urbis moenia perduelles in aciem exierunt; Maracaibo per vias fervet, dum scribimus, pugna; fraternus sanguis funditur, latinum iberumque nomen vesano furore vituperantur!

*

Sed regnat saltem Sinensia per littora firma quies, quam nostris nuper firmavimus armis. Pechinum rediit, magna comitante caterva-aulica militari, magistratuumque, et servorum, vetus regina, rediit et ipse Caesar atque « prophanatas barbaro milite sacras aedes » triumphali ritu petierunt. Iamque conscensa thronum intima ipsa in aula, eaque sacra hactenus et muliebri pede inviolata, legatos Europae Americaeque regina prima excepit ac salutavit; unde facile coniici potest callidam feminam intermittere semper nostros inter legatos filiumque regnantem auctoritatem suam semperque intermissuram. Auxilio, tamen, nec exiguo privata est, nam imperatorio edicto Ku-fu-siang administer capite est damnatus.

*

Arabes acer satis urget in Anglos furor, qui adhuc ad Koweit littus quod ipsi tenent, incertas conspiciunt res pendere suas. Nam Turcarum rex sua de iis locis iura non amittit, eiusque instructae copiae Safonam versus iter calcare videntur.

*

Sunt Transvaalianae, ut assolet, res longe maxime implicitae nodis atque nunciis incertae. Krugerium praesidem Amstelodamii degentem excepisse novos sua e terra missos legatos his diebus tradunt, simulque eum invisisse, quamvis ignotos passim communique veste larvatos, Anglicos homines, qui de pace tandem aliquando signanda rem agitarent. Boeris tamen nullum foedus arridere posse iam scimus quam quo suae patriae plena libertas restituatur, solutumque omni dominio externo imperium. Hoc negant hostes, Kitchenerque dux detrectat, qui equitatum novum congerit ad persequendas quaquaversus cohortes, manipulosque subitaneos Boerorum. Tradunt etiam, ea mente delectum novum in Anglia brevi esse habendum, consiliumque esse summi ducis, ut ante solemnem diem qua Eduardus rex coronam solemni pompa induet, bellum conficiat. Obstant tamen integri ubique Boerorum manipuli, et Dewet, et Botha duces, qui renovatis semper viribus undique anglica munimenta et agmina aggrediuntur, aut lacessunt.

Poplicola.

PUBLICI PER ORBEM COETUS

LEGIBUS FERENDIS

In Anglia inaugurata nova sessio est solemni pompa regalique oratione, qua maxima auguria de Transvaalianis rebus quam brevi solvendis praesertim manifestata sunt; ceterum hortatio Anglis facta ut rem suam publicam forti animo ac virili tuantur, adversamque fortunam firme sustineant.

In Gallia habita vehemens oratio primum de Armeniorum cladibus a Turcarum rege iteratis, deinde de Transvaaliana pace componenda: sunt ab oratoribus agitata vota, de quibus perquam accepta sibi ea cedere Delcassè administer protestatus est, at nil se posse absque belli metu cavere.

In Germania de triplici foedere a Bulow comite, qui externis rebus praeest, apta oratio recitata, ut dubitantibus de foederis ipsius firmitate responderet: quieto animo Gallorum Italorumque amicitiam esse conspiciendam declaravit; imo laetandum novas ac latentes bellorum causas e medio tolli, pacemque universam melius fulciri.

In Iberia Almodovar del Rio comes, qui externis negociis praeest, cum coram municipibus de pactione cum Ecclesiastica auctoritate renovanda urgeretur, Pidal marchionem apud Apostolicam Sedem legatum suo se munere abdicasse nunciavit,

In Nicaragua Zelaya Santos in reipublicae praesidem iterum est confirmatus.

Scriba.

LIBRORUM RECENSIO

Ioannis Ioviani Pontani, **Carmina**. A cura di Benedetto Soldati. — Florentiae edit. I. Barbèra, 1902.

Ioannis Ioviani carmina, collatis, quotquot supersunt, autographis, ac libris omnibus praelo datis, diligentia mirabili et sedula Minerva iterum reddenda typis curavit clariss. vir Benedictus Soldati, Florentiae, apud Barbèra. Huius ego industriam ac scientiam nunquam dignis aequabo laudibus, quia nec laboribus pepercerit ullis, nec incommodis, ut opus promeret undique numeris absolutum; tum quia insuper non ex eorum grege sit, qui exterarum cupidi rerum, nostrarum incuriosi, flores nostros superbo conterant pede, spinas alienas urticasque potius lecturi, et praedicaturi. At nobis, qui latinitatem colimus, et ubique restituendam curamus, deliciosum prae reliquis opus apparet, unde (cautione adhibita, quae decet, de ratione rectae honestaeque vitae, a Pontanio plerumque neglecta), nostris addatur stimulus ad aemulandos, aut saltem imitandos maiores, qui tanto latinae Musae fulgore claruerunt. Fuit enim aetas illa inter XIV, XV, ac XVI saeculum singulari quadam latini Apollinis perfusa benevolentia, ac placido rorata lumine, quae Sadoletos, quae Sannazarios, quae Bembos, quae Vidas, quae Pontanum hunc et generavit, et aluit, quorum societate et nomine Lucanus ac Statius, Vergilius et Flaccus fortasse gavisi essent, si, quo tempore summi illi vixerunt, recentiores et isti vixissent. Opportune autem haec vulgata credimus, ut, immortalitatis laude capti, videant nostri patere sibi viam, qua aeternos consequi possint honores, aeternum nomen, et famam sempiternam. Qui enim Ioannes Iovianus Pontanus Umbro genere ortus anno MCDXXVI, anno MDIII functus vita est, hactenus vivit, et vivet, nec lauream, quam vivens coronam adeptus est, quatuor labentia saecula arefecerunt, nec, si quatuor posthac delapsa fuerint, arescet.

H. P.

AENIGMATA

I (vulgo *Rebus*).

D FORTUNA / ANDA U S S s

II.

Ingentem cum vidit equum (rex exstitit inde
Maeoniae!) fas est *primum* dixisse *secundum*
Credere: Thebana *totum* regnavit in arce,
Candidus unde novo est Liber nomine dictus.

A. Bartoli.

Ex sociis, qui utriusque aenigmatis interpretationem ad commentarii moderatorem miserint intra duos menses, unus, sortitus, gratis accipiet opus, cui titulus:

O. P. Alais

Diálogos filosóficos

Aenigmata an. IV, a. XXIII proposita his respondent:

1) Argo-lis; 2) Ver-sus.

Ea rite soluta miserunt:

Th. Vignas Sch. Piar., *Roma*. — Lud. De Rubeis, *Iguvio* — Princ. Gordon, *Mancunio*. — G. Langenberg, *Monasterio Guestph.* — Fr. Palata, *Prostějov*. — Guil. Schenz, *Ratisbona*. — Ad. Skrzypkowski, *Swinice*. — D. Le Provost, *Briocen.* — Herm. Gini, *Taurinis aquis*. — Ioan. Tober, *Mariascheina*. — Eug. Sosio, *Bormio*. — Ad. Huza, *Gryboria*. — I. Szymaitis, *Opitolokis*. — Car. Stegmuller, *Sabaria*. — Coll. Carmelitarum Feniculosae Ducis. — Georg. Maurer, *Bonna*. — St. Figielski, *Rypino*. — Aug. Mager, *Seccau*. — Petr. Garrone, *Pezzana ad Vercellas*. — V. Hartel, *Mendhusio*. — Eug. Burg, *Argentorato*. — P. G. Z., *Modoetia*. — Fr. Altobelli S. I., *Neapoli*. — Fr. Sallarés Sch. Piar., *Sabadello*. — Ign. Aguilar, *Morelia*. — Ant. Lassota, *Mandela*. — R. Pancaro, *Consentia*.

Sortitus est praemium

Antonius Lassota,

ad quem missum est Petri Angelini opus, cui titulus:

De poetis et numeris latinis

Sponsor: Ioannes Baptista Ciampi, iurisperitus.

Romae — Ex officina *Pacis* Phil. Cuggiani.